

Handelsmissie Oost-Duitsland (Sachsen-Anhalt)

1-3 juni 2017

Van 1 tot 3 juni 2017 vond de handelsmissie naar oost Duitsland (Saksen-Anhalt) plaats. Deze handelsmissie werd georganiseerd door De Boer Op Advies in samenwerking met Bureau Mest Afzet (Nederland) en de Nederlandse Ambassade te Berlijn.

Figuur 1 geeft de deelstaat Saksen-Anhalt en de afgelegde route weer. De missie gaf inzicht in de lokale afzetmarkt voor Nederlandse mestverwerkingsproducten en de hierbij horende wet- en regelgeving in Oost-Duitsland.

Figuur 1 Saksen-Anhalt.

Landbouw in Saksen-Anhalt

Saksen-Anhalt wordt gekenmerkt door grote akkerbouwbedrijven, waar voornamelijk tarwe, gerst, rogge, koolzaad, erwten, asperges en suikerbieten worden geteeld. Deze laatste teelt wordt steeds vaker gekozen door de aanwezigheid van suikerfabrieken nabij Saksen-Anhalt. Daarnaast worden ook heel wat voedergewassen, zoals gras en snijmais voor inkuiling, gekweekt. Deze voedergewassen zijn bestemd voor de veeteelt in Saksen-Anhalt of voor export naar andere deelstaten.

In Saksen-Anhalt zijn er gebieden waar er toch heel wat veeteeltbedrijven aanwezig zijn, met zowel melkveebedrijven met duizenden runderen (Zie Figuur 1) als grote varkens- en pluimveebedrijven. Sommige delen van Saksen-Anhalt zijn dan ook druk bezet wat mestafzet betreft.

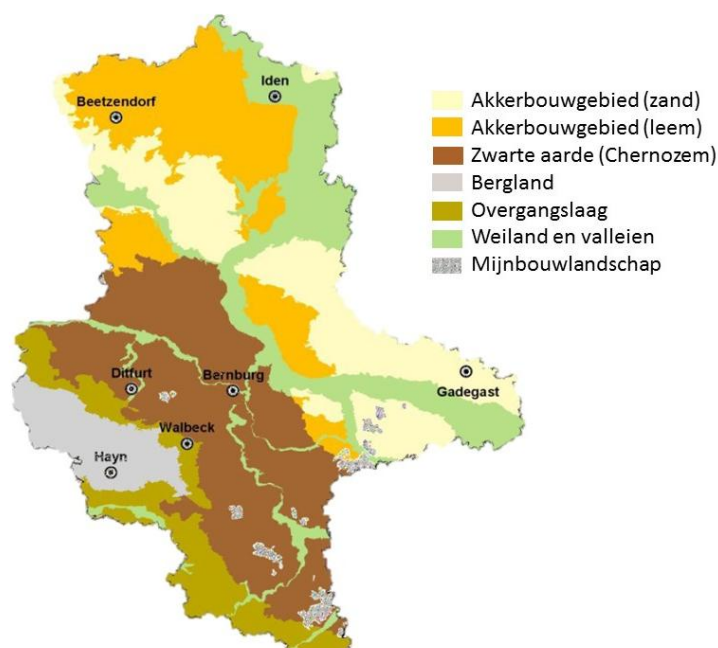

Figuur 1: De grootste stal van Nederlander Dirk-Jan Van den Tillaart in Möckern kan tot 1780 runderen huisvesten.

Bodem en klimaat

Saksen-Anhalt wordt gekenmerkt door een continentaal klimaat. Dit betekent dat de zomers warm en droog zijn, de winters nat en koud. Tijdens de zomer wordt er bovendien warmte aangevoerd vanuit het Oosten (Polen). Dit betekent dat akkerbouwers te kampen hebben met lange droge perioden. Er valt in een jaar minder dan 500 mm regen, waarvan de helft in het groeiseizoen (maart-juli), wat betekent dat er tijdens het groeiseizoen ook heel intense regenbuien kunnen zijn die de nutriënten in de bodem wegspoelen.

Daarnaast moet de akkerbouwer in Saksen-Anhalt rekening houden met een eerder lage bodemkwaliteit (Zie Figuur 2). In Duitsland worden de bodems ingedeeld volgens bodempunten (maximaal 100 bodempunten). De akkerbouwbedrijven die bezocht werden tijdens de handelsmissie hadden bodems die gemiddeld varieerden tussen 20 en 90 bodempunten. Vooral de zanderige en zand-lemige akkerbodems in het noorden van Saksen-Anhalt met slechts 20 bodempunten bevatten weinig organische stof en hebben een erg laag waterbergend vermogen.

Figuur 2: Bodemeigenschappen in Saksen-Anhalt.

Het Nederlandse consultancy bedrijf Agrotechnics Nederland BV heeft onderzoek verricht naar de bodem in Saksen-Anhalt, in het kader van het ‘Soilcheck’ project. Hieruit blijkt dat in heel wat bodems de fosforgehalten vrij tot erg hoog zijn. Dat heeft zijn implicaties voor de import van mestverwerkingsproducten, die vaak net hoog zijn in fosforgehalte. Zowel zwavel als sporenelementen (zoals zink, borium, mangaan, molybdeen) verdienen meer aandacht. Het organische stofgehalte in de bodems is zeer gevarieerd (van 1.8% - 8.7%), maar heel wat bodems kunnen de aanvoer van organische stof goed gebruiken, want de voordelen van organische stof in de bodem zijn immers gekend: verhoging van de nutriëntenbeschikbaarheid en –aanvoer, verhoging van porositeit en waterbergend vermogen, verlaging van de bodemdichtheid en verhoging van de bodemdiversiteit.

Wetgeving bij export naar Saksen-Anhalt

Het Vlaams Coördinatiecentrum voor mestverwerking stelde de brochure ‘*Exportregelgeving mestproducten voor de Duitse afzetmarkt*’ voor. Deze brochure werd opgesteld in 2015 met ondersteuning van het Ministerie van Economische Zaken, Nederland (i.s.m. Nederlandse ambassade Berlijn, Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Bureau Mestafzet en Transport Logistiek Nederland).

De brochure is gratis beschikbaar op www.vcm-mestverwerking.be.

Er worden drie niveaus van wetgeving beschreven: de lokale (Vlaamse/Belgische), Europese en Duitse wetgeving (zie Tabel 1). De Nederlandse ambassade in Berlijn werkt op dit moment ook aan een Nederlandse versie van deze brochure.

Tabel 1: Wetgeving van toepassing bij export van mest en mestverwerkingsproducten naar Duitsland.

	(EG) 1069/2009	(EG) 1013/2008	DüngeG en DüMV	VerdÜngV	BioabfV
Onverwerkte pluimveemest	X		X	X	
Onverwerkte paardenmest	X		X	X	
Gehygiëniseerde product met enkel landbouwgerelateerde producten (mest, energiegewassen), zonder OBA	X		X	X	
Gehygiëniseerde product met landbouwgerelateerde producten én OBA	X	X*	X	X	X
Gehygiëniseerd product landbouwgerelateerde producten, louter OBA	X**	X*	X		X

* enkel voor deelstaat Niedersachsen

** enkel van toepassing wanneer het product dierlijke bijproducten ander dan mest bevat.

De Duitse wetgeving van toepassing voor export is: (1) Düngegesetz, (2) Düngemittelverordnung (3) Verbringungsverordnung für Wirtschaftsdünger en voor producten met OBA: ook nog de (4) Bioabfall Verordnung. Het gebruik van meststoffen wordt vastgelegd in de Düngeverordnung, die recent is gewijzigd. De gevolgen van deze wijziging van de Düngeverordnung worden verderop beschreven in dit verslag.

De specifieke wetgeving en stappenplannen voor de export van verschillende soorten mest en mestverwerkingproducten naar Duitsland staan verder uitgewerkt in de brochure. Belangrijk hierbij is dat Duitsland een federale structuur heeft met één centrale Bundes overheid en 16 deelstaten of Länder. Binnen de deelstaten kan de federale mest- en transportwetgeving verder aangepast worden. Daarom wordt de Landwirtschaftskammer van de betreffende deelstaat het best gecontacteerd om na te gaan wat de lokale wetgeving is. In Saksen-Anhalt zijn de Landesverwaltungsamt Sachsen-Anhalt en de kantons ('Landkreise') bevoegd voor de opvolging en uitwerking van de mestwetgeving.

Saksen-Anhalt: nieuwe markt voor Nederlandse mest en mestverwerkingsproducten?

Volgens dr. von Wulffen, hoofd van het centrum voor plantaardige productie van de *Landesanstalt für Landwirtschaft und Gartenbau Sachsen-Anhalt* (LLG) kan Saksen-Anhalt zeker een interessant gebied zijn als bestemming voor mestproducten uit Nederland.

De redenen hiervoor zijn:

- 1) Gemiddeld slechts 0.4 grootvee-eenheden per hectare;
- 2) Slechts 400 biogasinstallaties, zodat de concurrentie voor afzet van Nederlandse producten met lokaal digestaat beperkt blijft;
- 3) In totaal is er 1.2 miljoen hectare aan akkerland;
- 4) Veel export van producten uit Saksen-Anhalt naar andere landen en een grote vraag naar voedergrassen uit Saksen-Anhalt in andere Duitse deelstaten. Dit biedt mogelijkheden voor retourvrachten;
- 5) Erg grote bedrijven, men kan dus veel mest leveren aan een beperkt aantal bedrijven;
- 6) Weinig import van mest uit andere landen en andere deelstaten van Duitsland;
- 7) Negatieve fosfor en kalium balans in akker- en grasland, een kleine 40% van de bodems heeft P tekort;
- 8) Infrastructuur: De Bundesautobahn A2 verbindt West- en Oost- Europa;
- 9) Er zijn testvelden aanwezig (bijvoorbeeld bij de kunstmest fabrikant SKW Stickstoffwerke Piesteritz, maar ook bij lokale boeren), zodat de aanleg van demovelden met producten uit Nederland relatief eenvoudig kan zijn;
- 10) Heel wat van de bezochte akkerbouwbedrijven (die weliswaar voorbeeldbedrijven zijn), waren reeds bezig met precisiebemesting, opbrengstkartering en bodemonderzoek en zijn duidelijk overtuigd van een goed bodembeheer met aandacht voor organische stof, ook al is slechts een beperkt deel van de akkers in eigendom van de bedrijven.

In 2013 werd reeds 210000 ton mest geïmporteerd, dit was vooral (gedroogde) pluimveemest, champignonsubstraat en in mindere mate kalkoenenmest en digestaat.

Of toch niet?

Er zijn echter ook heel wat uitdagingen verbonden aan de afzet van mest uit andere lidstaten in Saksen-Anhalt:

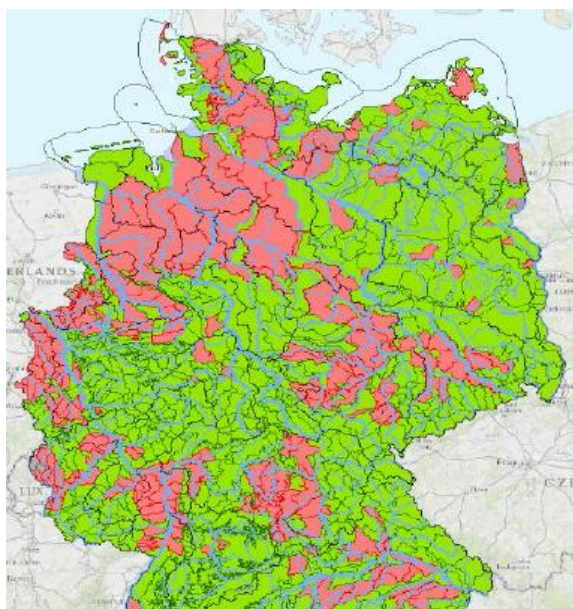
- 1) Transportkost – niet alleen de grote afstand is een boosdoener, maar ook het lange transport vanaf de afrit van de A2 tot de plaats van de bestemming;
- 2) De controle op de naleving van de wetgeving gebeurt door de ‘Landkreise’, wat betekent dat er heel veel verschillende regels gelden;
- 3) Er zijn weinig plaatsen waar de opslag van mest(producten) mogelijk is, en voor er opslag geregeld is, gaat er dus veel tijd en geld verloren;

- 4) Er heerst onzekerheid over de samenstelling van de mestproducten door de inherente variabiliteit, en de Duitse boeren vinden de moeilijk in te schatten stikstofbeschikbaarheid van dierlijke mest in tegenstelling tot de volledige beschikbaarheid van stikstof uit kunstmest een struikelblok;
- 5) Door deze onzekerheid is het noodzakelijk om Duitse boeren ter plaatse te overtuigen. Vandaar kan een Duitse tussenpersoon noodzakelijk zijn en is kennis van de Duitse taal onontbeerlijk.
- 6) Er zijn heel wat milieuorganisaties actief die sterk tegen import van meststoffen zijn. Voorlopig is er trouwens ook een groene minister bevoegd in Saksen-Anhalt;
- 7) De strenge nieuwe wetgeving (Düngeverordnung, zie verder) voor het gebruik van dierlijke mest zorgt mogelijks voor een beperking van de afzetruimte voor (geïmporteerde) mest en mestverwerkingsproducten;
- 8) De nieuwe wetgeving veroorzaakt ook heel wat onzekerheid bij Duitse boeren, omdat er angst heerst voor de hoge boetes (van 5000 tot 150000 euro!).

De aanpassing van de Düngeverordnung

Op 1/06/2017 is de nieuwe Düngeverordnung van kracht in Duitsland. Dit is de derde aanpassing van de mestwetgeving in 20 jaar. Deze wetgeving kan verder aangepast worden door de lokale besturen (in Saksen-Anhalt door de 'Kreise') en moet ook nog goedgekeurd worden door Europa.

Met de nieuwe Düngeverordnung wil Duitsland organische bemesting beperken. Dit wordt bewerkstelligd door strengere stikstof- en fosfaatlimieten op te leggen. De gebieden met een hoge nitraatbelasting (zie Figuur 3) en een intensieve veeteelt (meer dan 4 grootvee eenheden per hectare) zullen hun overschot aan dierlijke mest en digestaat leveren aan de gebieden met tekorten. In de komende jaren zal er dus wellicht weinig plaats zijn voor geïmporteerde mest uit Nederland.

Figuur 2: Nitraatconcentratie in het Duitse grondwater (rood: slechte toestand, groen: goede toestand).

Nog een aantal belangrijke wijzigingen met mogelijks negatieve gevolgen voor import van mest uit zijn:

- 1) de verplichting aan bedrijven die dierlijke mest overnemen van derden, om een nutriëntenbalans op te stellen en de bemesting te laten afhangen van bodemanalyses
- 2) de sterk ingekorte uitrijperiode (voor akkerland in principe geen bemesting meer tussen augustus en januari) en
- 3) de beperkte opslagmogelijkheden. Net omdat de bemestingsruimte zo beperkt wordt, zullen Duitse boeren wellicht kiezen voor kunstmest wegens de onmiddellijke beschikbaarheid van stikstof uit kunstmest.

Besluit

Hoewel Saksen-Anhalt aanvankelijk een erg interessante bestemming voor Nederlandse mest en mestverwerkingsproducten leek, wordt verwacht dat de nieuwe Düngeverordnung hier een stokje voor zal steken. Het gebruik van dierlijke mest wordt sterk beperkt en er heerst nog grote onduidelijkheid over de gevolgen van de nieuwe wetgeving. In de komende jaren zullen Duitse boeren wellicht niet investeren in de import van Nederlandse mest, mede door het groter wordende aanbod van mest uit andere deelstaten van Duitsland.

Dit verslag is opgesteld met dank aan Thomas Vannecke (VCM)